
სტუდენტური ფორუმი

ევროპული გაერთიანების სასამართლო

პასტანგ ლონლაქი*

1. მოკლე ისტორიული ექსკურსი

ჯერ კიდევ ნახშირისა და ფოლადის ევროპული გაერთიანების ფარგლებში საფუძველი ჩაეყარა სასამართლოს შექმნის იდეას, რომელიც უზრუნველყოფდა არსებული ევროპული ინსტიტუციების (საბჭო, კომისია, პარლამენტი) ეფექტიან ფუნქციონირებას ზენაციონალურ დონეზე და მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანდა ევროპის სახელმწიფოების დაახლოებისა და შემდგომი ინტეგრაციის პროცესში. სწორედ ზემოხსენებული გაერთიანების ფარგლებში 1952 წელს, ლუქსემბურგში, პირველად დაარსდა სასამართლო, რომელსაც დაეკისრა ამ მნიშვნელოვანი ამოცანის შესრულება. შემდგომში, როდესაც, 1958 წელს, რომის ხელშეკრულებების საფუძველზე დაარსდა ევროპული ეკონომიკური გაერთიანება და ევროატომი, წარმოიშვა ნახშირისა და ფოლადის ევროპული გაერთიანების აღნიშნულ სამართლის სუბიექტებთან შერწყმისა და მათთვის საერთო სასამართლო ინსტანციის შექმნის იდეა. შედეგად, დაფუძნდა ევროპული გაერთიანების სასამართლო, რომელიც 1958 წლის ოქტომბრიდან შეუდგა საქმიანობას. სასამართლოს დაევალა: მართლმსაჯულების განხორციელება ევროპული გაერთიანების მასშტაბით, წევრი სახელმწიფოების სასამართლოებისათვის დამფუძნებელი ხელშეკრულების ეფექტური მოქმედების უზრუნველსაყოფად, განმარტებების მიცემა და სხვ.

2. სასამართლოს შემადგენლობა

ევროპული გაერთიანების სასამართლო შედგება 15 მოსამართლისა და 8 გენერალური ადვოკატისაგან. მოსამართლეები თანამდებობაზე ინიშნებიან ევროპული კავშირის წევრი სახელმწიფოების მთავრობების ურთიერთთანხმობით 6 წლის ვადით. შესაძლებელია განმეორებითი ვადით დანიშვნაც. მოსამართლეთა შერჩევის კრიტერიუმი საკმაოდ მკაცრია და უშუალოდ ევროპული გაერთიანების დამფუძნებელი ხელშეკრულებით არის დადგენილი, კერძოდ, მოსამართლეები უნდა აკმაყოფილებდნენ თავიანთ ქვეყნებში უმაღლესი სასამართლოს წევრის თანამდებობაზე დანიშნისათვის დადგენილ მოთხოვნებს, ან წარმოადგენდნენ აღიარებული კომპეტენციის მქონე სამართლისმცოდნეებს, მათ შორის აკადემიური ხარისხის მქონე იურისტებიც არიან უფლებამოსილი, წარდგენილ იქნენ აღნიშნული თანამდებობის დასაკავებლად.

კანონის მკაცრი მოთხოვნის მიუხედავად, რომ მოსამართლეები და გენერალური ადვოკატები ნებისმიერი ეროვნებისა შეიძლება იყვნენ, მათი დანიშვნა თანამდებობებზე პრაქტიკულად განსხვავებული წესით ხორციელდება, კერძოდ: თითოეული წევრი სახელმწიფო (სულ 15) წამოაყენებს ერთი ეროვნული მოსამართლის კანდიდატურას, ხოლო ხუთი უმსხვილესი წევრი სახელმწიფო – დიდი ბრიტანეთი, იტალია, გერმანია, საფრანგეთი და ესპანეთი – შესაბამისად წამოაყენებს გენერალური ადვოკატის კანდიდატურას. გენერალური ადვოკატების დანარჩენ სამ თანამდებობაზე ინიშნებიან შედარებით პატარა წევრი სახელმწიფოების წარმომადგენლები,

* თსუ-ის ევროპული სამართლის მაგისტრატურის სტუდენტი და „ჯეპლაკის“ სტაჟიორი.

როტაციის წესით წინასწარ დადგენილი რიგითობის შესაბამისად. აღნიშნული წესის უარყოფით მხარედ შეიძლება ჩაითვალოს ის, რომ პიროვნების პროფესიონალიზმის მიუხედავად, იგი არ არის უფლებამოსილი, ხელახლა დაინიშნოს თანამდებობაზე 6 წლის გასვლის შემდეგაც, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა დაინტერესებული წევრი სახელმწიფო, როტაციის დადგენილი წესის შესაბამისად, მოცემულ მომენტში ახორციელებს მოსამართლეების ან გენერალური ადვოკატების დანიშვნას. სასამართლოს მოთხოვნით, ევროპული კომისია უფლებამოსილია, მიიღოს გადაწყვეტილება მოსამართლეებისა და გენერალური ადვოკატების რიცხვის გაზრდის შესახებ, მაგალითად, ევროპულ გაერთიანებაში ახალი წევრი სახელმწიფოების მიღების შემთხვევაში.

სასამართლოს შემადგენლობის განახლება ხდება ყოველ სამ წელიწადში ერთხელ. მოსამართლეები თავიანთი შემადგენლობიდან ხმათა აბსოლუტური უმრავლესობით ირჩევენ სასამართლოს პრეზიდენტს სამწლიანი, განახლებადი ვადით. სასამართლოს პრეზიდენტი ხელმძღვანელობს სასამართლოს საქმიანობას, ნიშნავს სასამართლო სხდომებს და თავმჯდომარეობს მათ, ნიშნავს მომხსენებელ მოსამართლეს, ასრულებს სასამართლოს დებულებით მასზე დაკისრებულ ადმინისტრაციულ ფუნქციებს. ევროპული გაერთიანების სასამართლოს ამჟამინდელი პრეზიდენტია *ჯილ კარლოს იგლესიას როდრიგესი* (ესპანეთი).

გენერალური ადვოკატების საკვალიფიკაციო მოთხოვნები და დანიშვნის წესი ანალოგიურია იმ წესისა, რომელიც სასამართლოს მოსამართლეებზე ვრცელდება. ისინი არ მონაწილეობენ მოსამართლეებთან ერთად საქმის განხილვის პროცესში. ევროპული დამფუძნებელი ხელშეკრულება ადგენს, რომ გენერალური ადვოკატები დამოუკიდებლები და მიუკერძოებლები არიან თავიანთ საქმიანობაში და ევალებათ სასამართლო წარმოებაში არსებულ საქმეებზე დასაბუთებული მოხსენებების წარდგენა. ყოველ საქმეზე პირველი გენერალური ადვოკატი ნიშნავს ერთ გენერალურ ადვოკატს ერთი წლის ვადით. დაუშვებელია, გენერალური ადვოკატი იყოს იმავე წევრი სახელმწიფოს წარმომადგენელი, რომელიც მოდავე მხარეა სასამართლოში. საქმის ზეპირი მოსმენის ბოლოს გენერალური ადვოკატი აკეთებს ზეპირ მოხსენებას, რომელშიც აყალიბებს თავის მოსაზრებებს დავის გარშემო, დეტალურად აანალიზებს ფაქტებსა და იურიდიულ ასპექტებს და სასამართლოს სთავაზობს საქმეზე მისაღებ გადაწყვეტილებას. შემდეგ იწყება მოსამართლეთა დახურული თათბირი საქმეზე, რომელშიც ის აღარ მონაწილეობს. მართალია გენერალური ადვოკატების მიერ გამოთქმული აზრი მოსამართლეებისათვის არ არის სავალდებულო, მაგრამ ისინი ხშირ შემთხვევაში ითვალისწინებენ მას საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებისას. აღსანიშნავია, რომ გენერალური ადვოკატების მოსაზრებები ქვეყნდება სასამართლო საქმეებთან ერთად ევროპული გაერთიანების ოფიციალურ ბეჭდვით ორგანოში და შესაძლოა ისინი მომავალშიც გამოიყენონ მომდევნო გენერალურმა ადვოკატებმა. სასამართლო ნიშნავს კანცლერს 6 წლის ვადით ნიშნავს კანცლერს, რომელიც ასრულებს აგრეთვე სასამართლოს გენერალური მდივნის ფუნქციებს.

ევროპული გაერთიანების სასამართლოში ფუნქციონირებს 4 პალატა 3 მოსამართლის შემადგენლობით და 2 პალატა 5 მოსამართლის შემადგენლობით. თითოეულ პალატას ჰყავს პრეზიდენტი. აღსანიშნავია, რომ სამმოსამართლიანი პალატის პრეზიდენტს ირჩევენ 1 წლის, ხოლო – ხუთმოსამართლიანი პალატისას – სამი წლის უფლებამოსილების ვადით. აქედან გამომდინარე, ევროპული სასამართლოს მოსამართლეები, სასამართლოს პრეზიდენტის გარდა, მონაცვლეობით ითავსებენ პალატათა პრეზიდენტების თანამდებობებსაც.

3. სასამართლოს იურისდიქცია

ევროპული გაერთიანების სასამართლო მართლმსაჯულებას ახორციელებს მრავალი კატეგორიის საქმეზე, მათ შორის:

- იხილავს დავებს ევროპული კავშირის ორგანოებს (ინსტიტუციებს) შორის ევროპული გაერთიანების საკანონმდებლო პროცედურების კანონიერების თაობაზე;

სტუდენტური ფორუმი

- ამონმებს ევროპული კომისიის ადმინისტრაციული აქტების, აგრეთვე, წევრი სახელმწიფოების მოხელეების სამსახურებრივი ქმედებების ევროპული გაერთიანების სამართალთან შესაბამისობის საკითხს;
- იხილავს შრომით – სამართლებრივ დავებს, რომლებიც ეხება დაქირავებულების ევროპული გაერთიანების მასშტაბით თავისუფალი გადაადგილების, მათი სოციალური უზრუნველყოფისა და შრომით – სამართლებრივ ურთიერთობაში ქალისა და მამაკაცის თანასწორუფლებიანობის საკითხებს;
- ამონმებს ევროპული კომისიის მიერ საჯარიმო სანქციების შეფარდების მართლზომიერებას;
- იღებს გადაწყვეტილებას საქმეებზე ზარალის ანაზღაურების შესახებ, რომლებიც დაკავშირებულია სამოქალაქო და სავაჭრო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებების ცნობისა და აღსრულების შესახებ ბრიუსელის კონვენციის განმარტებასთან;
- ევროპული გაერთიანების დამფუძნებელი ხელშეკრულების 238-ე, 239-ე მუხლების საფუძველზე წარმოებაში იღებს საარბიტრაჟო დავებს მხარეებს შორის საარბიტრაჟო შეთანხმებისა ან საარბიტრაჟო დათქმის არსებობის შემთხვევაში.

ევროპული გაერთიანების დამფუძნებელი ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია სასარჩელო წარმოების ფორმები, რომელთა საფუძველზეც ევროპული გაერთიანების სასამართლო ახორციელებს მართლმსაჯულებას მთლიანად გაერთიანების მასშტაბით:

ა) სარჩელი ხელშეკრულების პირობების დარღვევის შესახებ

სასამართლოში აღნიშნული სარჩელის შეტანის უფლებით სარგებლობს ევროპული კომისია, აგრეთვე წევრი სახელმწიფო. სარჩელის საგანია წევრი სახელმწიფოს მიერ დამფუძნებელი ხელშეკრულებიდან მასზე დაკისრებული ვალდებულების შეუსრულებლობა ან არაჯეროვანი შესრულება.

ბ) ბათილობის სარჩელი

ევროპული გაერთიანების წევრ სახელმწიფოს, ევროპულ საბჭოს, ევროპულ კომისიას, განსაკუთრებულ შემთხვევებში ევროპულ პარლამენტსაც, შეუძლიათ, სარჩელით მიმართონ სასამართლოს ევროპული გაერთიანების საკანონმდებლო აქტების, ან მათი ნაწილების ბათილად აღიარების მოთხოვნით. სარჩელის შეტანის უფლება აქვთ, აგრეთვე, ფიზიკურ პირებსაც, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ისინი უშუალოდ არიან დაინტერესებული საქმის საგნით, ანუ, თუ სადავოდ ქცეული საკანონმდებლო აქტი უშუალოდ (პირდაპირ) ვრცელდება მათზე ან მათ საქმიანობაზე.

გ) სარჩელი ევროპული გაერთიანების ინსტიტუციების უმოქმედობის შესახებ

სასამართლო ვალდებულია შეამოწმოს, რამდენად ასრულებენ ევროპული გაერთიანების ორგანოები მათზე დაკისრებულ მოვალეობებს, მონაწილეობას იღებენ თუ არა საქმის წარმოებისათვის ხელშეკრულებით დადგენილ პროცედურებში და სხვ.

დ) სარჩელი ზარალის ანაზღაურების მოთხოვნის შესახებ

სარჩელის საგანია ევროპული გაერთიანების ორგანოებისა თუ ცალკეული მოხელეების მიერ სამსახურებრივი მოვალეობების შესრულებისას მიყენებული ზარალის ანაზღაურება. ამ შემთხვევაში სასამართლო ამონმებს გაერთიანების ბრალეულობის საკითხს დამდგარ შედეგთან მიმართებით.

ე) სასარჩელო წარმოება ევროპული სასამართლოს მიერ წინასწარი გადაწყვეტილების მიღების შესახებ ეროვნული სასამართლოების მიერ მასზე გადაცემულ საქმეებზე.

ვინაიდან, გაერთიანების კანონმდებლობა წევრი სახელმწიფოების ეროვნულ კანონმდებლობაზე უპირატესი იურიდიული ძალით სარგებლობს, იმ შემთხვევაში, თუ ეროვნულ სასამართლოში შეტანილი საქმიდან გამომდინარე ცალკეული საკითხი ევროპული გაერთიანების კომპეტენციას მიეკუთვნება, საქმე განმარტებისა და მასზე წინასწარი გადაწყვეტილების მისაღებად გადაეცემა ევროპული გაერთიანების სასამართლოს. ამ უკანასკნელის მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილების საფუძველზე ეროვნულ სასამართლოებს გამოაქვთ საბოლოო გადაწყვეტილება. ბუნებრივია, რომ წევრი სახელმწიფოების მრავალგვარი სამართლებრივი წესრიგის პირობებში ეროვნული სასამართლოები განსხვავებულად ახდენენ კანონის განმარტებას. სწორედ მოცემული სასარჩელო წარმოება ქმნის საფუძველს ევროპული გაერთიანების სასამართლოსა და ეროვნულ სასამართლოების თანამშრომლობისათვის, აგრეთვე, უზრუნველყოფს ევროპული გაერთიანების კანონმდებლობის უნიფიკაციას გაერთიანების მასშტაბით.

4. სამართალწარმოების პროცედურა

სასამართლოს მუშაობის წესი, განსახილველი საქმეების შინაარსიდან გამომდინარე, განსხვავებულია: თუ მოდავე მხარე ევროპული გაერთიანების რომელიმე ორგანო ან წევრი სახელმწიფოა, საქმეს იხილავს სასამართლო პლენუმი 11, განსაკუთრებულ შემთხვევებში, საქმის სირთულიდან გამომდინარე, 15 მოსამართლის შემადგენლობით. სასამართლო პალატებს განსახილველად გადაეცემათ ნაკლებად მნიშვნელოვანი საქმეები.

როგორც წესი, სასამართლოს სარჩელით შეუძლია მიმართოს წევრმა სახელმწიფომ, ევროპული გაერთიანების რომელიმე ორგანომ (ძირითადად ევროპულმა კომისიამ), აგრეთვე იურიდიულმა და ფიზიკურმა პირებმა, მხოლოდ იმ შემთხვევებში, თუ მათ უშუალო ინტერესი აქვთ დავის საგანთან.

სამართალწარმოება ხორციელდება გაერთიანების რომელიმე ენაზე. სამართალწარმოების ენას ძირითადად ირჩევს მოსარჩელე მხარე. თუ მოპასუხე მხარე წევრი სახელმწიფოა ან ფიზიკური თუ იურიდიული პირია, რომელიც წევრ სახელმწიფოს წარმოადგენს, მაშინ სამართალწარმოების ენად გამოიყენება ამ უკანასკნელის სახელმწიფო ენა. თუ წევრ სახელმწიფოში რამდენიმე სახელმწიფო ენაა, მოსარჩელეს შეუძლია, აირჩიოს მათგან ერთერთი.

სასარჩელო წარმოების დროს, როდესაც ევროპული გაერთიანების სასამართლოს ეროვნული სასამართლოსაგან გადაეცემა საქმე მასზე წინასწარი გადაწყვეტილების მისაღებად, გამოიყენება საქმის გადამცემი ეროვნული სასამართლოს სამართალწარმოების ენა.

ევროპული გაერთიანების სასამართლოს რეგლამენტით დადგენილია სამართალწარმოების წერილობითი და ზეპირი ფორმები:

ა) საქმის წერილობითი წარმოება

მოსარჩელისაგან სარჩელის მიღების შემდეგ იგი შეიტანება კანცელარიის რეესტრში, ხოლო კანცლერი უზრუნველყოფს სასარჩელო განცხადების შესაბამისი დავის საგნის აღწერით გამოქვეყნებას უზრუნველყოფს ევროპული კავშირის ოფიციალურ ბეჭდვით ორგანოში. შემდეგ ინიშნებიან მომხსენებელი მოსამართლე და გენერალური ადვოკატი, რომლებსაც ევალებათ საქმის წარმოებისათვის თვალის დევნება. სარჩელი დაუყოვნებლივ წარედგინება მოპასუხე მხარეს და ეძლევა ერთი თვე შესაგებელის წარსადგენად. ამას შესაძლებელია მოჰყვეს მოსარჩელის მიერ ხელახალი სარჩელის შეტანა და მოპასუხის პასუხი მასზე, რისთვისაც, აგრეთვე, ერთი თვის ვადაა დადგენილი. მხარეებს მოეთხოვებათ აღნიშნული ვადების მკაცრად დაცვა. მათი გაგძელება მხოლოდ სასამართლოს პრეზიდენტის პრეროგატივაა.

ბ) ზეპირი წარმოება

სასამართლოში ყოველი საქმე განიხილება მომხსენებელი მოსამართლის ზედამხედველობით. მომხსენებელი მოსამართლის მიერ წარმოდგენილი წინასწარი მოხსენების საფუძველზე, აგრეთვე გენერალური ადვოკატის მოსმენის შემდეგ, სასამართლო იღებს გადაწყვეტილებას საქმის სასამართლოს პლენუმისათვის ან რომელიმე პალატასათვის განსახილველად გადაცემის თაობაზე. სასამართლოს პრეზიდენტი ნიშნავს საქმის საჯარო განხილვის თარიღს. მომხსენებელი მოსამართლე თავის მოხსენებაში აყალიბებს მხარეთა ახსნა-განმარტებებს და მოჰყავს მათ მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებები. გენერალურ ადვოკატს უფლება აქვს, მხარეებს დაუსვას კითხვები. განმეორებით სხდომაზე გენერალური ადვოკატი სასამართლოს წარუდგენს თავის მოსაზრებას განსახილველ საქმესთან დაკავშირებით, რითაც მთავრდება საქმის ზეპირი წარმოება.

სასამართლოს გადაწყვეტილება მიიღება დახურულ სხდომაზე ხმათა უმრავლესობით, თარჯიმნების მონაწილეობის გარეშე. მოსამართლეები გამოთქვამენ თავიანთ მოსაზრებებს, რის შემდეგაც იწყება კენჭისყრა. პირველად კენჭს იყრის დანიშვნის ვადის მიხედვით ყველაზე ახალგაზრდა მოსამართლე და კენჭისყრის პროცესი გრძელდება თანამიმდევრულად. გადაწყვეტილებას ხელს აწერს ყველა მოსამართლე. აქედან გამომდინარე, შეუძლებელია დადგინდეს – იგი მიღებულ იქნა ხმათა უბრალო უმრავლესობით თუ ერთსულოვნად. განსხვავებული აზრი მხარეებს არ ეცნობება. მომხსენებელ მოსამართლეს ევალება გადაწყვეტილების ტექსტის საბოლოო ვარიანტის მომზადება. გადაწყვეტილება ცხადდება საჯარო სხდომაზე.

ევროპული გაერთიანების სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების მექანიზმი განსხვავებულია და დამოკიდებულია დავის საგანზე, სარჩელის შინაარსზე. მაგალითად, ფიზიკური და იურიდიული პირების მიმართ მიღებული გადაწყვეტილებები აღსრულდება უშუალოდ წევრი სახელმწიფოების ეროვნული სასამართლოების მიერ, ხოლო ევროპული გაერთიანების ორგანოების მიერ გამოცემული სამართლებრივი აქტის ბათილად აღიარების შესახებ გადაწყვეტილება ავტომატურად შედის ძალაში და სავალდებულოა შესასრულებლად დამატებითი სააღსრულებო პროცედურების გარეშე. თუ საქმე ეხება რომელიმე წევრი სახელმწიფოს მიმართ საჯარიმო სანქციების გამოყენებას ევროპული გაერთიანების სასამართლოს გადაწყვეტილებისადმი დაუმორჩილებლობის გამო, ამ უკანასკნელის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება პირდაპირ ექვემდებარება აღსრულებას წევრი სახელმწიფოს მხრიდან.